

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на Николета Атанасова Печева на тема „Звукът в радиото, киното и градската среда“, представена за присъждане на ОНС „доктор“, направление 3.5 Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – Радио)

от проф. дсн Снежана Борисова Попова, СУ „Св. Климент Охридски“,
Факултет по журналистика и масова комуникация

Николета Атанасова представя за публична защита дисертационен труд, посветен на звуковата изразност и по-конкретно на онази нейна част, която остава извън музикалната и вербална организация на посланията – „звукът/звучите“, както приема да се изразява докторантката. Във всички части на дисертацията личи висока мотивация в търсенето на отговори, включително на въпроси, които не са били задавани по подобен начин в българска научна разработка в областта на радиото. Изглежда ми несъмнено, че професионалният опит на докторантката застана в основата на това изследване: Николета Атанасова е журналистка в Българското национално радио и позната с творбите си радиодокументалистка. Като студентка във ФЖМК се отличи с вкуса си към експеримента и със стремежа си да разкрива изразните възможности на медията радио. От съчетанието на трайни интереси и добросъвестно изследователство са се породили силните черти на дисертационния труд.

Сред тях е изборът на темата. Звукът/звучите наистина винаги са попадали в сянката на говора и музиката. Донякъде изключение е зората на радиото, когато то все още е впечатляващ феномен и вниманието към изработката на посланията му е огромно. В текстовете от това време се кръстосват термини от театъра и музиката, но най-вече от киното, където образът известно време е беззвучен, както в радиото звукът е невизуализиран.

Преди да разгърнат докрай собствените си специфики, връстниците радио и кино споделят идейната база за изграждане на повествование, ползвайки ред общи техники и монтажни принципи. В този смисъл като допълнително достойнство на разработката може да се прецени изборът на докторантката да разгледа звука и работата с него в съпоставителната перспектива на авизуална и визуална медия. Включването на акустичната звукова среда (АОС) прибавя още едно поле на сравнения – с естествените битности на звука, взет в неговите съвременни измерения на окръжаваща човека градска среда. Може да се добави, че с така направения избор на тема докторантката приема като наследство и ред понятия, които се налага работно да изяснява – включително „звук“ (доколкото звук са също така говорът и музиката, което води към уговорки по названията), а така също „шум“ (доколкото звукът се отделя/бива открояван от „фон“), „радиоезик“ (доколкото названието остава по-скоро метафорично обобщение за изразни средства) и т.н.

Дисертационният труд е в обем на 201 страници, организирани в три глави, увод, заключение и библиографски списък със 130 източника. Структурата е логична, позволява разгръщането на обосновки и укрепването на теза. Към работата са направени две приложения: Първото – дешифрирани лични интервюта на докторантката със специалисти по звукови ефекти и звукорежисьори в БНР – има самостоятелна стойност на професионално свидетелство за работата със звука в най-голямото българско радио. Второто е звуково приложение, хвърлящо допълнителна светлина върху проведеното от докторантката емпирично изследване.

В увода авторката на дисертацията обосновава избраната от нея гледна точка към звука, който се взема чрез неговия потенциал да изгражда повествование. Формулирана е тезата, че „звучите могат без помощта на речта и музиката да пресъздават събития, да създават контекст и да предизвикват конкретни конотации у аудиторията“. Представено е съдържанието на труда, в който функционалността на звучите се търси

теоретично (глави първа и втора) и емпирично – чрез подготвени за нуждите на дисертацията звукови картини, чието възприятие се изучава в експериментални условия (глава трета). В увода докторантката обосновава още съответствието между поставените изследователски задачи и мултидисциплинарния понятиен апарат, с известно предимство за семиотиката.

Първата глава „Дефиниции и културни употреби на звуците“ е разделена на три подраздела. В първия са събрани и критически оценени дефиниции за звук, произтичащи от различни области на знанието. Вторият, посветен на културните употреби на звуците, съдържа преглед на човешкото боравене със звуците в различни епохи, оригинално организиран около понятията „акустична общност“ и „акустично пространство“ на М. Шефър. Струва ми се, че е било възможно тук тези понятия да получат по-разгърнато обвързване с идеите на дисертацията, което би ги направило още „по-работливи“ при следващи техни появи в текста (например в раздела за звуковата картина и на други места). В тази част на труда са акцентирани още възможностите на пространственото чуване и триизмерния звук, а така също и функционалният потенциал на тишината, чието пренебрегване в изследванията отдавна е анахронично.

Третият раздел на първата глава, посветен на връзката „звук-контекст-жанр“, има съществено отношение към тезата на авторката и е важно място в дисертацията, свързано с основните твърдения, че звукът е способен да се самоконтекстуализира и да бъде жанрообразуващ фактор за група текстове. В частта, посветена на радиото, докторантката обвързва контекст и жанр чрез понятието „събитие“, чието звуково изобразяване (в репортерски разказ, репортаж, фийчър, документална радиопиеса) се определя като предаване на действия чрез звуци. Включените примери и техният анализ насочват авторката към важното заключение: звуците в радиото са способни да функционират в духа на дисертационната теза, но само ако са обединени в комплекс – ако изграждат „звукова картина“, вид

иконичен знак (с. 53). В частта, посветена на киното, вниманието е насочено към филмовите жанрове, характеризирани в най-висока степен от звука (военни, уестърн, фантастика). Направено е заключение, че звукът в киното следва спецификата на медията и обслужва сюжета, без да изисква организация в комплекси (звукови картини).

Втората глава „Употреба на звуците“ – в радиото, киното и АОС, представя аналитично ред практики, включително с примери и вглеждания. Тук като че ли са демонстрирани в най-висока степен знанията, теоретичната подготовка и личният практически опит на авторката на дисертацията. Разделът за радиото включва важното разграничение между звук и шум, като в представянето на това разграничение присъства потребната доза условност. В тази глава срещаме определение на „звукова картина“ в радиото, както и възглед за структурирането ѝ, който се основава върху лингвистиката и търси проекции в структурата на изречението. Струва ми се, че размишленията на докторантката върху звуковите картини „на живо“ и „на запис“ заслужават разгръщане – от така написаното може да се породи впечатление, че за докторантката монтажът е техническо средство, а не мисловен принцип (след като е показан като присъстващ само в записаните предавания, с. 72). В същия този раздел са налице и няколко важни приноси момента, които трябва да бъдат отбелязани: класификацията на звуците в четири обосновани категории, оригиналните размишления на авторката около „началото“ на радиотворбата (с. 97-103) и идеите ѝ за пространствения монтаж. В тази своя част дисертацията много убедително отразява спецификата на радиото, като същевременно показва високопрофесионалното боравене на авторката със звуковата материя. Струва ми се, че във втора глава се помещават и най-последователно развитите раздели за звука в киното и в АОС, но предоставям преценката на съответните експерти, доколкото в журито е налице разпределение на компетенциите.

Третата глава съдържа емпирично проучване на възприятието на звукови

картини в експериментална среда. Ще кажа направо, че приветствам всеки подобен опит – дори да е посипан с условности и уговорки, както е в случая с работата на Николета Атанасова – доколкото изучаването на рецепцията сериозно изостава, при това не само у нас. В този раздел на дисертацията авторката ни се представя като отговорен изследовател, внимателен и дори педантичен към избраната процедура (семантичният диференциал на Осгуд). Приложени и обяснени са всички „инструменти“ – скали от антоними и специално подготвен от авторката на дисертацията звуков материал (четири звукови картини, една от които „контролна“, всяка с времетраене 20 секунди), изложени са съображения около определянето на респондентите. Няма да подлагам експерименталната работа на анализ стъпка по стъпка. Ще кажа обаче, че точно в това малко наглед проучване докторантката е вложила разнообразно и много високо познание. Изследването потвърждава хипотезата за трислойната структура на звуковата картина в радиото и за определящата възприятието функция на т.нар. от авторката „натапчиви“ звуци, които задават определени конотации. Така възприятието намира място в труда чрез цялостно посветена на него глава с определено висока информационна стойност. Може би включването на размишления около рецепцията щеше да бъде от полза и при изясняването на някои от теоретичните постановки в предните раздели на дисертацията. С горните думи всъщност споделям своето усещане за някакъв вид недостиг при прочита на този интересен труд.

Заключението на работата предлага много добър синтез на изследователското постижение. Във финалните думи авторката се завръща към професионалния проблем, повлиял избора на темата – със звука/звуците в радиото често се работи еднообразно, а мястото, което им се отрежда, ги прави подчинени и дори negliжирани. На всичко това докторантката противопоставя своята аналитична и експериментална работа. Интересна е и съпоставителната част на заключението, в която се изтъкват отлики при работата със звука в киното, но също така и

принципни сходства, които насочват вниманието към неизползваните ресурси на звука.

Докторантката е публикувала по темата на дисертацията си две статии в научни сборници. Авторефератът е в обем на 33 страници и отговаря на изискването да резюмира работата коректно и пълноценно. В него е съдържа и списък с приносните според авторката моменти в дисертацията. Списъкът с приносите е също така напълно коректен и скромнен в хубавия смисъл на думата. Все пак ми се струва, че съпоставителният елемент, който е налице в дисертацията, дава някои изводи за употребите на звука, които му отреждат правото да бъде изтъкнат като отделен принос в така предложения списък.

В заключение: Налице е самостоятелен завършен труд, който съдържа ред оригинални моменти и напълно удовлетворява изискванията за успешна дисертация. Препоръчвам убедено **на Николета Атанасова Печева да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор”** в направление 3.5 Обществени комуникации и информационни науки.

14 ноември 2016